

TKO JE ZAUSTAVIO TISKANJE HRVATSKE BIBLIJE BARTOLA KAŠIĆA *

Ivan GOLUB, Zagreb

Misao o prijevodu Svetoga pisma na živi hrvatski jezik niknula je – nije čudo – u Dubrovniku, hrvatskoj Ateni. Posijali su je dubrovački nadbiskupi, listom Talijani, što je čudo, jer su stranci. A i nije čudo jer su pastiri i znadu da treba puku dati Božju riječ na njegovu jeziku. Onaj koji misao utjelovljuje u djelo jest Bartol Kašić (Pag, 1575. – Rim, 1650.). Dubrovački nadbiskup Fabbio Tempestivi potiče Bartola Kašića, isusovca u Dubrovniku, da pregleda postojeće liturgijske prijevode Svetoga pisma, a njegov nasljednik Vincenzo Lantero, saznajući da dosadašnji prijevodi nisu vjerni u svemu Vulgati, koja od Tridentskog koncila ima značaj autentičnog teksta, pokreće novi prijevod Novoga zavjeta iz Vulgate. Dakako, izdavanje prijevoda nadilazi mogućnosti same nadbiskupije. Kongregacija za širenje vjere u Rimu ima svoju tiskaru i, naravno, sredstva. I doista, 1625. Kongregacija za širenje vjere daje Bartolu Kašiću nalog da prevede Sveto pismo. Pod nadbiskupovanjem Lanterova nasljednika nadbiskupa Tommasa Cellesija završen je prijevod NZ i koncem 1631. poslan u Rim Kongregaciji za širenje vjere, koja je koncem 1632., pošto je stvar prošla Propagandino povjerenstvo a nakon iskrsljih teškoća, čitavu stvar podnijela Kongregaciji svetog oficija, koja je trebala vidjeti treba li prijevod tiskati. Bio je to ustupak jedne kongregacije drugoj: Propagande Svetom oficiju. U to doba, naime, kako je nedavno prigodom

* U Zborniku radova u čast Bonaventuri Dudi »O Kraljevstvu nebeskom – novo i staro«, objavljenom u izdanju Kršćanske sadašnjosti u siječnju ove godine, zbog tehničkih razloga ispušten je jedan sastavni dio priloga dr. Ivana Goluba spomenutom Zborniku pod naslovom »Tko je zaustavio tiskanje hrvatske Biblije Bartola Kašića« (str. 345.–355 u Zborniku) te isti nije objavljen u cijelosti. Želeći to ispraviti, Kršćanska sadašnjost kao izdavač Zbornika, u dogovoru s autorom priloga i glavnim urednikom Bogoslovske smotre, objavljuje ovdje spomenuti prilog u cijelosti, zajedno s prethodno ispuštenim dijelom teksta objavljenog u Zborniku, koji započinje rečenicom »Pismo počinje riječima da je saznao da dubrovački nadbiskup...« a završava rečenicom »No, nisam ga, unatoč pomnoga traženja, tu našao.« Autor je za Bogoslovsku smotru izvornom tekstu priloga dodao još »Izvore« koje također ovdje po prvi put objavljujemo u Hrvatskoj.

jubileja sveučilišnih profesora u Rimu ove svete 2000. godine (u kojem sam sudjelovao) iznio J. Metzler, najbolji znalac života i djela Francesca Ingolija, tajnika Propagande, postoji spor između Kongregacije za širenje vjere, koja u sebi sadrži sva nadležstva što ih imaju druge kongregacije, dakako za područja koja su pod njezinom jurisdikcijom, i Kongregacije svetoga oficija, koja želi da se pitanja vjere i ćudoređa njoj podnose. Ingoli se tome otimao jer su predmeti kod Svetog oficija dugo stajali, a u Propagandi bi se hitro rješavali. On je, naime, bio ekspeditivan čovjek. Bio je uporan u tome da Propaganda ima svoje vlastite teologe, na neki način kao Sveti oficij svoje. Da bi riješio spor, Urban VIII. stvorio je »personalnu uniju« pa je svoga sinovca kardinala Antonija Baberinija imenovao u isto vrijeme i prefektom Svetoga oficija i prefektom Propagande. U slučaju Kašićeve Biblije Ingoli je, bogzna pod čijim pritiskom odnosno po čijem nalogu, učinio ustupak i predmet Kašićeve Biblije prosljedio Svetom oficiju. Ingoli je, naime, bio crkveno lojalan čovjek. Kako god bilo, hrvatski prijevod Biblije Bartola Kašića došao je u nadležstvo Svetog oficija. Dakako da je najzanimljivije što se tu zbivalo. Međutim, arhiv Svete inkvizicije, koja je promijenila ime u Sveti oficij, pa opet u sadašnje ime Kongregacija za nauk vjere, nije bio dostupan znanstvenoj javnosti.

Istraživanje

Istraživanje o prijevodu Svetoga pisma na hrvatski što ga je načinio Bartol Kašić Pažanin, svećenik i teolog Družbe Isusove, poduzeo sam neizravno i izravno u arhivu Kongregacije za nauk vjere, nekoć Svetog oficija. Nепреžaljeni pokojni prof. Reinhold Olesch i ja utanačivali smo da se Kašićev prijevod Biblije izda u nizu slavenskih protoprijeвода »Biblia Slavica«. Predložio sam da o Kašićevu jeziku uz izdanje Biblije napiše raspravu prof. dr. Radoslav Katičić, a za kritičko izdanje samog teksta predložio sam dvojicu svojih vrljih bivših učenika: neprežaljenoga pokojnog Marka Mišerdu i Petra Bašića, obojicu iz reda franjevac trećoredaca glagoljaša. A ja ću im biti na pomoć. A od mene je profesor Olesch tražio da pišem o čisto biblijskoj strani Kašićeva prijevoda.

Kako Kašićeva Biblija nije bila tiskana, a bila je spremljena za tisak, trebalo je utvrditi ne nalazi li se konačni čistopis u arhivu Svetoga oficija u Vatikanu. Ako se tamo nalazi, prema njemu bi trebalo prirediti kritičko izdanje. Na meni je bilo da to ostvarim, to više što sam jednom dobio pristup u arhiv Svetog oficija zahvaljujući prefektu Svetog oficija kard. Franji Šeperu, a u vezi s istraživanjem o Jurju Križaniću.

Zamolio sam kard. Franju Kuharića, nadbiskupa zagrebačkoga, za preporučno pismo za kard. Josepha Ratzingera, prefekta Kongregacije za nauk vjere. On je to spremno učinio. I ja sam s pismom došao u Kongregaciju. Nakon nekog vremena bio sam pozvan u drevnu ustanovu. Arhivar Svetoga oficija Innocenzo

Mariani, kojemu je kard. Ratzinger proslijedio pismo kard. Kuharića u kojem se moli da se utvrdi nalazi li se Kašićeva Biblija u arhivu i ako se nalazi, da se dozvoli njezino objavljivanje u nizu »Biblia Slavica«, priopćio mi je sljedeće: Nije našao Kašićev prijevod Biblije u arhivu Svetog oficija. Nadalje, iz dokumentacije koja o Kašićevoj Bibliji postoji u arhivu – ali koju mi ne može učiniti dostupnom – proizlazi da su tiskanje Biblije onemogućili Kašićevi sunarodnjaci. Napokon daje mi tiskanu naslovnicu Dalmatinove Biblije, dakako u fotokopiji – koja se tu nalazi. Nakon toga bilo je jasno da kritičko izdanje Kašićeve Biblije treba prirediti prema drugim raspoloživim odnosno postojećim rukopisima. Bilo je to, dakle, neizravno istraživanje.

Nakon nekoliko godina pružila mi se prilika za izravno istraživanje. Kad sam pokušao istraživanje u arhivu Svetog oficija o Jurju Križaniću, bio je nadbiskup zagrebački Franjo Šeper napisao preporučno pismo kard. Alfredu Ottavianiju, prefektu Kongregacije svetog oficija, no bez ploda. No pošto je kard. Šeper postao Ottavianijevim nasljednikom, prefektom Svetog oficija, podsjetio sam ga na ono preporučno pismo kard. Ottavianiju, njegovu prethodniku. »Ovi su moji hudi. Možda ću morati razgovarati sa samim papom« – odgovorio mi je. Je li razgovarao s Pavlom VI., ne znam. Znam da je u vezi s Markom Antunom De Dominisom razgovarao i da mu je, tako mi je pričao kard. Šeper, papa kazao kako ne može otvarati arhiv Svetog oficija jer tu ima i tužbi i na povijesne osobe, koje se ne mogu braniti, niti se može provjeriti istinitost pritužaba. Kako god bilo, kard. Šeper pozvao me je u Sveti oficij i bivši arhivar Wilhem Hentrich, nekoć s P. Leiberom tajnik Pija XII., stavio je preda me rukopisni kodeks »Bibliotheca Schismaticorum Universa«. Kad otvorih – autograf Jurja Križanića. U vezi s Kašićevom Biblijom sada mi je sinulo. Član sam Međunarodne teološke komisije u Vatikanu. Komisija je u personalnoj uniji – kako je to zgodno bio definirao njezin prvi predsjednik i gotovo osnivač kard. Šeper – s Kongregacijom za nauk vjere. Naime, prefekt Kongregacije za nauk vjere predsjednik je Međunarodne teološke komisije. Za plenarnog zasjedanja komisije 4. listopada 1995., u srijedu, na dan sv. Franje Asiškoga, poduzeo sam korake. Pružila mi se tražena prilika.

Dogodilo se da sam se na izlaznim vratima dvorane gdje se održavaju zasjedanja našao s kard. Ratzingerom. Ukorak smo se spustili prema baru.

»Kako je u Hrvatskoj? Je li mir na pomolu?« – upitao me prijazni, vazda prijazni kardinal.

»Baš tako, na pomolu« – odvratih.

»Ove godine je 90 godina od rođenja kard. Šepera« – rekoh.

»Je li?« – okrenu se prema meni sugovornik. Dvorkinja je pružila kardinalu čašu soka. Pomaknuli smo se ustranu da ne zakrčimo prolaz.

»Ove je godine i 90. godišnjica smrti nadbiskupa Strossmayera« – rekoh.

»Glasovitog, snažnog govornika na Koncilu« – reče kardinal.

Strossmayer mi je poslužio da prijedem na Križanića – sve unazad (rođen sam uostalom u znaku raka). A u vezi s Križanićem ispriповjedio sam kardinalu Ratzingeru, prefektu Svetog oficija, kako mi je njegov prethodnik kard. Šeper omogućio pristup u arhiv Svetog oficija. I od Križanića prijedoh na Bartola Kašića, uostalom Križanićeva suvremenika. Govorio sam o velebnom pothvatu da se izdaju svi protoslavenski prijevodi u nizu »Biblia Slavica«, koji vodi prof. Hans Rothe, da je na čelu »Biblia Leopolda«, poljska Biblija, kojoj je proslavio napisao Ivan Pavao II., i da se sprema i hrvatska Biblija Bartola Kašića. I zamolih u svoj prostodušnosti da mi dozvoli istraživanje o njoj u arhivu svoje kongregacije za nauk vjere. Pridodah još Križanića i De Dominisa. Ja bih, naime, kad budem sljedećeg proljeća predavao na Papinskom orijentalnom institutu u Rimu kao pozvani profesor poduzeo istraživanja o Kašiću u Svetom oficiju. Reče mi neka, kada dođem predavati, napišem Kongregaciji i njemu pismo i u pismu neka spomenem da mi je kard. Šeper već bio dao pristup u arhiv. Reče da će mi omogućiti što molim. P. Georges Cottier, magister Sacri Palatii, tajnik naše komisije, pljeskom ruke dao je znak da je pauza prošla i da se vraćamo u dvoranu nastaviti zasjedanje. Tako je završio naš razgovor. Govorili smo njemački. Ja sam bio zapodjenuo razgovor na njegovu materinskom jeziku.

Čim sam došao u Rim predavati na Orijentalnom institutu kolegij o Jurju Križaniću, preteći ekumenizma, napisao sam 17. veljače 1996. pismo Svetoj kongregaciji za nauk vjere, gdje spominjem svoj razgovor od prošle jeseni s kard. Ratzingerom o istraživanju u arhivu i pripominjem kako mi je kard. Šeper, nekoć prefekt Svetog oficija, bio dao pristup u arhiv. A 19. veljače 1996. napisao sam – na njemačkom – pismo kard. Ratzingeru u kojem sam ga podsjetio na naš listopadski razgovor prilikom zasjedanja Međunarodne teološke komisije i priopćio da sam, kako mi je bio rekao, uputio pismo Kongregaciji. Podsjetio sam i na Kašićevu Bibliju koja treba uskoro izići u nizu »Biblia Slavica«. Ne dobivši ubrzo odgovora, upitah zemljaka mons. Velimira Čapeka, nekoć Šeperova tajnika, koji radi u Kongregaciji za nauk vjere. On mi reče da će možda stvar trebati ići na sjednicu kardinalâ. Uskoro je stigao potvrđan odgovor.

Počeh istraživanje 27. veljače 1996.

Na pomoć su mi bili stari arhivar – nadasve on – Innocenzo Mariani, benediktinac olivetanac, i mladi arhivar Alejander Cifres. Kad sam ono 1969. prvi put stupio u arhiv, Innocenzo Mariani bio je mlad kao sada Alejander Cifres, a sad je Mariani kao što je onda bio Hentrich. Premalo je reći da su mi arhivari bili na usluzi. Jedincat je ovo arhiv i jedincat rad u njemu. Imao sam osjećaj kao da sam gost u obitelji gdje se trude poslužiti gosta što bolje. Tako su mi ovdje arhivari pomagali tražiti. Riječju, moj predmet istraživanja uzeli su kao svoj. Moju brigu kao svoju. Kao u obitelji. Pater Innocenzo, donijevši mi kodeks na stol,

prisjetio bi se kard. Šepera, sa suzom u oku, kao osobito plemenita, koji ga je znao u korizmi ili adventu pozvati da mu otpjeva koji koralni motet. (A ja se prisjetih kako mi je one 1969. bivši arhivar Hentrich bio rekao: »Moramo vam zahvaliti što ste nam dali kard. Šepera za prefekta koji je u ovu ustanovu unio topline.«) S druge strane visoka stručnost i strogost u rukovanju kodeksima. Arhivar Mariani mi reče: »Slikari ili graditelji mozaika na svojoj velebnoj slici ili mozaiku negdje u kutu naslikaju malog, malog donatora. Kad vi budete napravili svoju sliku iz ovih istraživanja, naslikajte u kutu negdje i arhivara Innocenza.« Kad se jednom otvore širom vrata arhiva Svetog oficija – a zacijelo će se otvoriti – neće biti ovog radnog ozračja niti obiteljskog ugođaja. Ono što je sada jedinca-to prijeci će u opće.

Izvori o Kašićevu prijevodu Biblije na hrvatski nalaze se, koliko sam ih istražio, na dva mjesta i tvore dva razna sloja. To su »Odluke – Decreti« sa sjednica Kongregacije svetog oficija i to su prosudbe – cenzure knjiga »Censurae Librorum ab Anno 1626 ad Annum 1640, L 1098«. Tu, u cenzurama knjiga, nalazi se i pismo zagrebačkog biskupa.

Pismo Zagrebačkog biskupa Svetom oficiju da se odloži tiskanje Kašićeva Novog zavjeta

Pismo je prijepis. Ima na poleđini naslovnika: Kongregaciju svetog oficija i pošiljaoca biskupa zagrebačkog. Nema nadnevka. No nastanak pisma dade se поблиže odrediti pripiskom s poleđine pisma. Tu, naime, stoji da je papa, kada i kako postupio u vezi s traženjem zagrebačkog biskupa. On je, tu stoji, 23. lipnja donio svoju odluku. Zna se iz sveska »Odluke – Decreti 1633« da je papa na sjednici Kongregacije svetog oficija, koja je održana u njegovoj nazočnosti u Apostolskoj palači na Kvirinalu 23. lipnja, donio odluku na mjestu. Pismo je dakle iz vremena prije 23. lipnja 1633. Bit će da je pisano u prvoj polovini 1633. godine na talijanskom.

Pismo je kratko. Jedva da prelazi pola stranice. U tih dvanaest redaka stoji:

»Uzorita i prečasna gospodo!

Biskup zagrebački u Hrvatskoj, saznajući da monsijor nadbiskup dubrovački radi na tome da se tiska Novi zavjet, čitav preveden na njegovu upornu molbu na ilirski živi jezik, na dubrovačko narječje i dubrovački izgovor, koji se razlikuje od drugih, i da se tiska latiničkim slovima, moli s poštovanjem vaše uzoritosti da izvole odložiti ovaj pothvat koji je od tolikog značenja i narediti da se dobiju prije potrebne i nužne informacije od zainteresiranih nacionalnih biskupa i od redovnika sv. Dominika i sv. Franje u Dalmaciji, Bosni, Hrvatskoj i Bosni Srebrenoj, vještih materinskom ilirskom jeziku, jer je ovdje riječ o interesu čita-

ve nacije tako brojne, raspršene po tolikim kraljevstvima i zemljama Europe, ne jedne samo biskupije dubrovačke; jer će vaše uzoritosti jasno utvrditi da nije potrebno tiskati spomenuti prijevod, pače da će donijeti više štete nego koristi, kako je to bio slučaj sa sličnim prijevodima za druge nacije.«

Pismo, zapravo, od jedne rečenice. Očito dobro proučeno. Nema puno riječi. Ne okoliša se. Od svih mogućih dokaza za stvar koju se zastupa navodi se jedan. I to udarni. Onaj, naime, koji pogađa upravo što je naslovniku najvažnije. Zagrebački biskup, naime, veli da je prijevod koji želi tiskati dubrovački nadbiskup na jeziku, zapravo narječju, dubrovačkom, a trebalo bi voditi računa o interesu čitave nacije raspršene po Europi, a ne samo o interesu dubrovačke biskupije. I savsim trijezno predlaže da se počeka s tiskanjem dok se ne dobije mišljenje nacionalnih biskupa i redovnika. Kad ne bi bilo posljednje rečenice koja presuđuje unaprijed ishod, da će se, naime, kardinali uvjeriti kako je ovaj prijevod više štetan nego koristan, pismo bi izgledalo da je pisano »sina ira et studio«, sabrano, trijezno i nepristrano. Tražilo bi samo da se ostvari stara mudrost: »Audiatur et altera pars.«

Svojim trijeznim tonom, kratkoćom i jasnoćom, usredotočenošću na bitno i pogođenošću razloga, dokaza koji je blizak naslovniku, pismo je moralo učiniti dojam na one koji su ga slušali kad se čitalo. A slušao ga je sam Urban VIII. s kardinalima i dužnosnicima Kongregacije svetog oficija 23. lipnja 1633. u Apostolskoj palači na Kvirinalu. Odredio je da se postupi prema pismu. Drugim riječima, da se zaustavi postupak oko tiskanja Kašićeva prijevoda Novoga zavjeta. Zašto? Zato, držim, jer je razlog što ga je naveo zagrebački biskup pogodilo prava vrata kod Urbana VIII. i odličnikâ Rimskog dvora tu okupljenih. Vrijeme je to kad je reformacijom i tridesetogodišnjim ratom Rim bio gubio njemačke narode. Okretao se tada slavenskom svijetu ne mačem, nego perom. Upravo tri godine nakon što je izbio tridesetogodišnji rat, novoosnovana Kongregacija za širenje vjere – već joj je u nazivu proširivanje – nastoji gubitke na sjeveru nadoknaditi dobicima na jugu i istoku. Trudi se kod Slavena perom, kulturom, osvojiti što se dade, nadasve pravoslavni slavenski svijet. Tiskanje knjiga ide vazda za tim da dotična knjiga govorno pokrije što šire područje. Rusifikacija odnosno rutenizacija liturgijskih knjiga staroslavenskih bila je iz tog naslova uspješna kod Kongregacije za širenje vjere. Zagrebački biskup, rekavši u svom pismu da je jezik na koji je preveden Novi zavjet na traženje dubrovačkog nadbiskupa sužen na dubrovačko područje, morao je uzdrmati u temeljima naslovnike pisma. I samog papu Urbana VIII. Zanimljivo je da zagrebački biskup ne spominje staroslavenski jezik i sav spor oko živog i staroslavenskog jezika koji će se očitovati kasnije.

Ne smije se smetnuti s uma da zagrebački biskup piše iz kajkavskog Zagreba. Njega u najmanju ruku zbunjuje prijevod Svetoga pisma na jezik koji se u

njegovu Zagrebu i nadaleko po biskupiji ne govori. Bilo je to sučeljenje kajkavskog i »bosanskog« govora.

No ono što se navodi kao udarni dokaz protiv Kašičeve Biblije, ipak posve ne stoji. Nije Kašić preveo Bibliju na isključivo dubrovačko narječje. I Kašić nije htio ni izdaleka zatvoriti Bibliju na usko govorno područje. Naprotiv, išao je za standardizacijom jezika, tako da taj govor bude opći govor za najšira područja. Zapravo, Kašić neće što zagrebački biskup veli da hoće. I hoće ono što zagrebački biskup veli da neće. Hoće baš jezik za sve one raspršene i pod turskom vlašću, neće sužen samo dubrovački ili zavičajni govor. Ali ipak hoće uzeti jedan govor, onaj za koji prosuđuje da je najopćenitiji i najrazumljiviji svima. Dok Križanić pitanje sporazumijevanja među slavenskim narodima rješava prema uzorku mješavine narječja koju je upoznao u djetinjstvu, u svom ozaljskom zavičaju, pa predlaže i sam stvara jedan sveslavenski koiné diálektos, u koji će ući sastavnice staroslavenskog prajezika i živih pojedinačnih slavenskih jezika, Kašić za dio slavenskog svijeta a prvotno za hrvatsko područje izdvaja jedan već sada najrasprostranjeniji i najrazumljiviji govor kao zajednički govor. Biblija će, dalekovidno to nazire Kašić, udomiti taj jedan izabrani, najopćenitiji i najrazumljiviji govor kod svijetu.

Treba priznati da je zagrebački biskup nazreo bit stvari ne samo s obzirom na naslovnike svog pisma nego i s obzirom na Kašića. Istina, on ne spominje poimence Kašića, već dubrovačkog nadbiskupa, ali prijevod je Kašičev. I zato se sve u konačnici svodi na Kašića. Prepoznao je da je riječ o postavljanju jednog govora za sveopći govor, stvaranju dakle standarda ili, grubljim riječima, namećanju jednog govora, narječja drugima, koji imaju svoje narječje. On očito smatra da kad se izdaje Biblija treba, ako je uopće treba, biti pitanje njezina jezika riješeno ne jednim dubrovačkim govorom, već svi zainteresirani trebaju imati riječ u tom pitanju, koje je, veli, ne lokalno već nacionalno.

A tko je taj zagrebački biskup? U prijepisu pisma, naime, nema potpisa. Tada je zagrebačkim biskupom bio Franjo Ergelski, sin pokrštenog muslimana, koji je očinsko prezime Hasanović zamijenio s Ergelski. Na zagrebačku biskupsku stolicu došao je kao vesprimski biskup 1628. Zalagao se za školstvo, utemeljio je katedru teologije u Zagrebu. Početkom rada katedre 1633./34. počeo je prvi javni viši studij. Borio se za očuvanje zagrebačkog obreda. No kad je papa Urban VIII. presudio da se obred dokida, pokorio se nalogu. I proglasio, ali ne i proveo ukinuće, da bi se ponovno papi obratio da promijeni odluku. Bitku za zagrebački obred nastaviti će njegov nasljednik Benedikt Vinković. Upravo u vrijeme borbe za zagrebački obred dolaze Ergelskomu vijesti o Kašičevoj Bibliji, što je sprema dubrovački nadbiskup. Možda pismo Franje Ergelskog Kongregaciji svetog oficija u Rim treba gledati i u tom širem spletu. Kašičeva Biblija ne uklapa se u njegovo nastojanje oko samostojnosti Zagreba odnosno zagrebačkog

obreda. Kao utemeljitelj u nekom smislu javnog studija u Zagrebu Ergelski očito ima sluha za pisanu riječ. No možda on daje prednost zagrebačkoj, kajkavskoj riječi. Naime, upravo u vrijeme kad on zakladom uspostavlja javni studij, kad taj počinje s radom 1633./34., dolaze Ergelskomu saznanja o pothvatu dubrovačkog nadbiskupa oko prijevoda Novoga zavjeta. Tada, 1633. piše svoje pismo Svetom oficiju u Rim da zaustavi taj pothvat.

Pismo počinje riječima da je saznao da dubrovački nadbiskup radi oko tiskanja Novoga zavjeta. Ne veli od koga je saznao. Možemo se domišljati. To je mogao biti Ivan Tomko Mrnavić. Mrnavić je bio uz Martina Bogdana svjedokom u informativnom procesu oko Ergeliusovog imenovanja zagrebačkim biskupom. Ergelius je, kad je umro kanonik lektor Prvostolnog Kaptola u Zagrebu Jakov Kaproncaj, imenovao Ivana Tomka Mrnavića kanonikom lektorom, i on je, kao takav, u Zagrebu rezidirao, osim što bi odlazio u Rim. Tako je 1633. bio osobno prisutan kod stvaranja nekog Kaptolskog zaključka. Iste godine šalje ga Sveta Stolica na vizitaciju pavlinskih samostana u Ugarsku. A 1634. je već u Rimu. Ivan Tomko Mrnavić, pomoćni biskup, bio je Ergelskomu vikarom *in spiritualibus*. Kao takav posvetio je 1632. zagrebačku katedralu koju je Ergelski nakon požara obnovio. U istom je svojstvu 8. X. 1634. Mrnavić posvetio crkvu sv. Jeronima u Rimu. Na putovima između Rima i Zagreba Mrnavić je mogao donijeti Ergelskome vijest iz Rima o Bibliji što je kani u Rimu dati tiskati dubrovački nadbiskup. Mogao je vijesti pridati svoje tumačenje. Utjecati na biskupa Ergelskoga da se uključi. Mogao je biti i njegov listonoša pisma u Rim. Kao pomoćni biskup, kao vikar Ergelskoga, kao njegov kanonik Mrnavić je morao uživati ugled kod starog već biskupa. Upravo 1634. Kaptol je preuzeo obavezu propovjedanja namjesto biskupa zbog dobi i starosti. Sve te okolnosti, pa i ove potonje, učiniti će staroga biskupa podatljivim Mrnavićevom utjecaju.

I postavlja se samo od sebe pitanje koliko je Mrnavić utjecao da se starac biskup, koji dobno bježi od izbježivih obveza, dao na pisanje pisma Svetom oficiju u vezi s Kašićevom Biblijom. I još jedno pitanje: da li je i koliko je utjecao Mrnavić na stav koji je sadržan u pismu Ergelskoga Kongregaciji sv. oficija u Rim? Na ta pitanja nema izvjesnih odgovora ali su zato moguća naslućivanja. Jedva je zamislivo da bi biskup Ergelski pisao u Rim a da o tome ne bi razgovarao sa svojim pomoćnim biskupom i vikarom *in spiritualibus*. A što je mogao Mrnavić svjetovati Ergelskomu, zna se. On je bio vazda za glagoljsko pismo i za staroslavenski jezik. U crkvi sv. Jeronima u Rimu znao je glagoljati. Ali u pismu se ne spominje uopće staroslavenski. To ne znači da se Ergelski nije svjetovao s Mrnavićem. Nepovoljan stav prema živom jeziku u Svetom pismu konkretno prema govoru na koji je Kašić preveo Bibliju bit će da im je zajednički. No razlozi su im različiti. Iz neglagoljaškog Zagreba – premda je bilo župa gdje se

glagoljalo u Zagrebačkoj biskupiji – ali iz kajkavskog Zagreba biskup zagrebački ne piše o staroslavenskome nego o narječju.

I daljnje pitanje: nije li Mrnavić zapravo napisao pismo zagrebačkog biskupa Kongregaciji svetog oficija u Rim? Moguće je da ga je napisao, to jest sastavio a Ergelski ga potpisao, odnosno autorizirao.

I konačno pitanje koje se nameće pa neka bude izrečeno. Je li Mrnavić napisao pismo u ime zagrebačkog biskupa a da ovaj toga nije znao? Zašto se, evo, nameće takvo pitanje? Mrnavić je ušao u povijest kao krivotvoritelj: »U povijest historiografije nije ušao nekim ozbiljnijim radovima nego falsificiranim tekstovima, od kojih je *Vita Justiniani* (napisano oko 1619.) trebala da dokaže slaven-sko porijeklo cara Justinijana, a glagoljski psaltir Nikole Rabljanina, tobože iz 1222., jeronimsko porijeklo glagoljice. Ovi falsifikati su donedavna zavedili u bludnju mnoge učenjake, a jednaku smutnju prouzročio je Mrnavić svojim trećim čuvenim falsifikatom: tobožnjom bulom pape Silvestra od 23. III. 1000. o pravu ugarskih kraljeva (i njihovih nasljednika) da sami imenuju biskupe i osnivaju nove biskupije. Ostali historijski spisi Mrnavića... imaju malu vrijednost. Veće značenje zadržao je samo spis *Vita Berislavi Bosnensis episcopi Vespri-mensis Dalmatiae, Croatiae, Slavoniae Bosnaeque bani* (Venecija 1620.), koji je, Mrnavić doduše, izdao pod svojim imenom, iskvarivši ga izmišljenim genealogijama, ali mu je autor bio Antun Vrančić.« Ove riječi Jaroslava Šidaka (*Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1965., sv. V., str. 173) nisu odgovor na pitanje je li Mrnavić krivotvorio pismo zagrebačkog biskupa Kongregaciji svetog oficija u Rim već samo na pitanje kako to da nam se nameće takvo pitanje. Ako je krivotvorio pismo, onda je vješto postupio izostavivši svaki spomen o staroslavenskom jeziku i glagoljskom pismu, jer pismo iz neglagoljaškog Zagreba koje bi zadržalo glagoljicu i staroslavenštinu u rušenju Kašičeve Biblije bilo bi neuvjerljivo odnosno sumnjivo.

U Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu tražio sam nacrt ili kopiju pisma biskupa Franje Ergelskoga Kongregaciji svetog oficija u Rim. Među pismima zagrebačkih biskupa raznima u svežnju koji obuhvaća godine 1620. do 1670. nema traženog pisma: *Epistolae missiles originales Episcoporum Zagrabiensium scriptae ad diversos*. Tomus I. ab Anno 1620 die 10 Maji usque 1670, die 10 Decembris. To, dakako, ne znači da pismo koje se ovdje ne nalazi, nije bilo napisano ni poslano naslovniku.

Budući da je pismo zagrebačkog biskupa Svetom oficiju dobilo odgovor, i to s najvišeg mjesta, od samog pape Urbana VIII., očekivati je da je autoru pisma bio poslan pismeni odgovor. Zato sam u Nadbiskupskom arhivu Zagrebačke nadbiskupije potražio u originalima pisama koja su bila upućena zagrebačkim biskupima rimsko pismo Franji Ergelskomu. No nisam ga našao: *Epistolae missiles originales ad Episcopos Zagrabienses, Tom. I: Petrus Domitrović, Francis-*

cus Ergheli. Ovo također ne mora značiti da pismo Svetog oficija kao odgovor na svoje pismo nije biskup Franjo Ergelski dobio.

U Vatikanskom arhivu bi se možda moglo pismo zagrebačkog biskupa naći u izvorniku kao i kopija ili sažetak pisma zagrebačkom biskupu; odnosno u arhivu Svetog oficija. No, nisam ga, unatoč pomnoga traženja, tu našao.

Na poleđini pisma zagrebačkog biskupa pripisala je druga ruka kako je pismo riješeno: »23. lipnja 1633. Presveti je naredio da se odgodi posao oko tiskanja Novoga zavjeta na ilirskom jeziku dok ova Sveta kongregacija drukčije ne odredi.«

Sastanak ili sjednica Svetog oficija – ondašnji naziv »congregatio« – održao se u četvrtak 23. lipnja 1633. u Apostolskoj palači na Kvirinalu, i to pred samim papom Urbanom VIII. Prisutni su bili kardinali generalni inkvizitori, zatim generalni komesar i asesor Svetog oficija, koji je vodio zapisnik i poslije bilješke predao bilježniku. On ih je pak upisao, ubilježio u svezak »Odluke – Decreti 1633«. I tu je zapisano da je među podastrtim predmetima »cause« bio i predmet odnosno pismeni podnesak »biskupa zagrebačkoga koji traži da se zapriječi tiskanje Novoga zavjeta na živom jeziku dok se ne dobiju potrebna obavještenja. Pošto je pročitana predstavka, Presveti je naredio da se obustavi ovakvo tiskanje dok ova Sveta kongregacija drukčije ne odredi.«

Pismo zagrebačkog biskupa postiglo je traženi učinak. Da se radilo o obustavi posla koji je bio u zamahu dade se naslutiti iz još jednog pripiska, također na poleđini pisma zagrebačkog biskupa. Brzopisni pripisak na nekim je mjestima teško čitljiv odnosno gotovo nečitljiv. Ipak, sadržaj je u biti očit. Bilježnik Kongregacije svetog oficija vlastoručno bilježi: »Prvi srpnja 1633. ja bilježnik po nalogu itd. prišao sam k monsinjoru velečasnom gospodinu Ingoliju, tajniku Kongregacije za širenje vjere, u palači Apostolske kancelarije, Grad.« Šteta što je nakon riječi »po nalogu« stavljeno »itd.«, a nije navedeno po čijem nalogu. No budući da nalog izvršuje dužnosnik Svetog oficija, bit će da je nalog od prefekta Svetog oficija. Iz daljnjeg se teksta, koji je dosta teško čitljiv, može razaznati ovo: Bilježnik je došao k Ingoliju da ga nagovori »o ovome«; sljedećom riječi veli se o čemu: »o dekretu Presvetoga koji zaustavlja tiskanje Novoga zavjeta na ilirskom jeziku.« »Alloqui«, ako sam dobro pročitao, znači da je došao Ingolija nagovoriti da prihvati ono što mu ima priopćiti: naime, papinu odluku kojom se zaustavlja tiskanje Kašićeve Biblije. To je bio udarac ne samo Kašiću, prevoditelju Biblije, Celesiju, dubrovačkom nadbiskupu, odobritelju Kašićeve Biblije, nego i Ingoliju, tajniku Propagande, promicatelju tiskanja hrvatske Biblije. Dovoljno je pročitati dopise koje je ili sam pisao ili s kardinalima svoje Kongregacije supotpisao, da se vidi kojim je žarom, zalaganjem, razlozima zagovarao tiskanje Kašićeva prijevoda Svetog pisma. Kako je samo požurivao dubrovačkog nadbiskupa da se obavi revizija prijevoda kako bi se moglo pristupiti tiskanju Bibli-

je! Uložio je svoj ugled, svoj položaj u tiskanje hrvatske Biblije. I sada odluka o zaustavljanju pothvata, o obustavi posla! Kako se postavio na tu vijest odnosno obavijest Ingoli? Na sreću, bilježnik je na poleđini pisma zagrebačkog biskupa i to pripisao. Unatoč teškoj čitljivosti nekih mjesta, očito je: Ingoli je rekao glasonoši bilježniku Svetog oficija »da će se spremno pokoriti nalozima Presvetog Gospodina« i dodao »da neće posao ove vrste obavljati bez znanja Kongregacije«. Iz ovoga se dade nazrijeti da se Kongregacija bojala upravo toga da ugledni Ingoli ne iskoristi svoj položaj i ugled te potkopa Kongregaciju svetog oficija, na čijoj je sjednici donesena nepovoljna odluka o Kašićevoj Bibliji. Ingoli nije bio zaplotnjak. Ako je iz njegovih usta izišla riječ »pokorit će se – obtemperaturus«, nazire se da to čini iz poslušna, ne iz osvjedočenja. Prihvata spremno odluku Urbana VIII. o obustavi rada na tiskanju Kašićeve Biblije. Ingoli je crkven čovjek. Pokorava se papinoj odluci, makar je ona protivna svemu njegovu dosadašnjemu nastojanju. Veliki Ingoli.

Dosad se stvaralo razne pretpostavke o tome tko je zaustavio tiskanje Kašićeva prijevoda. No nije se ni izdaleka slutilo da je to bio zagrebački biskup. Istina, u tom osujećenju nije bio na djelu samo jedan čovjek.

Ishod

Urban VIII. osnovao je povjerenstvo koje će izučiti predmet i prosuditi treba li ili ne treba tiskati hrvatski Novi zavjet u prijevodu Bartola Kašića. Povjerenstvo je tvorilo tri kardinala i sedam uistinu vrlo uglednih teologa savjetnika Svetoga oficija. Oni su se povremeno sastajali. A razne su strane, one za i one protiv tiskanja hrvatske Kašićeve Biblije, poduzimale korake, pisale predstave. Na strani onih koji su bili za tiskanje Biblije uz samog Kašića isticao se tajnik Propagande Francesco Ingoli, čija je kongregacija trebala i tiskati Bibliju. Oni koji su osporavali potrebu tiskanja hrvatske Biblije bili su neki Kašićevi sunarodnjaci. Povjerenstvo se sastalo točno godinu dana nakon što je Urban VIII. odredio da se na traženje zagrebačkog biskupa zaustavi tiskanje Kašićeve Biblije dok Sveti oficij drukčije ne odluči. Naime, 13. lipnja 1634. teolozi savjetnici Svetog oficija trojici su kardinala podastrijeli zaključak do kojega su glede Kašićeve Biblije došli. Kardinali, povukavši se na zasjedanje, prosudili su da treba donijeti odluku, ako je papa prihvatiti, da novi, Kašićev prijevod nije potreban, da se pokupe primjerci Kašićeva prijevoda i dostave Svetom oficiju, da se pozovu biskupi Ilirika da to provedu u djelo. Urban VIII. prihvatio je zaključak kardinala i dao mu snagu odluke. Neka kasnija još Kašićeva nastojanja kao i hrvatskih svećenika 1642. kod pape da se ipak Kašićeva Biblija tiska, ostala su bez učinka. Da je tiskana, tada bi sudbina hrvatskog jezika pošla drugim tokovima. Imali bismo, zacijelo, već tada standardiziran hrvatski jezik i bile bi predusretne mnoge nedoumice i nezgode kasnijih vremena.

Hrvatska Biblija Bartola Kašića tiskana je istom sada 1999. s popratnim studijama Kommentarband 2000. godine u nizu »Biblia Slavica« u Paderbornu kod nakladnika Ferdinanda Schoeningha pod naslovom »Versio Illyrica Selecta, seu Declaratio Vulgatae Editionis Latinae. Bartholomaei Cassij Curictensis e Societate Iesu Professi, ac Sacerdotis Theologi. Ex mandato Sacrae Congregationis de propag: Fide. Anno 1625. ediderunt Hans Rothe et Christian Hannick e codicibus manuscriptis transtulerunt Petar Bašić et Julije Derossi et Zlata Derossi curis elaboravit et apparatu critico instruxit Petar Bašić (i tu je dalje ispalo »cooperante Ivan Golub«, što je uočeno kad je djelo već uvezano pa nakladnik nije bio voljan zbog toga razvezivati i ponovno uvezivati djelo) 1999, 2000 Ferdinand Schoeningh. Paderborn. Muenchen. Wien. Zuerich.« Glavninu posla ponijeli su teolozi iz Zagreba, konkretno Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, doc. dr. Petar Bašić i red. prof. dr. Ivan Golub. Dr. Bašić je, uz priređivanje kritičkog izdanja samog teksta, napisao i popratne studije o samom tekstu¹ a ja sam, uz odlučivanje skupa s pokojnim urednikom edicije Reinholdom Oleschom da se tiska Kašićeva Biblija kao protoprijevod hrvatske Biblije² i uz traženje i predlaganje onih koji će to ostvariti kao i uz stalnu raspoloživost njima pri radu kao i uredništvu, donio i dva opsežna istraživanja, jedno o Kašićevu prijevodu i biblijskom izvorniku³ a drugo o izvorima o Kašićevoj Bibliji u arhivu Svetog oficija.⁴ Proslav Bibliji napisao je kard. Franjo Kuharić.

Zagrebački biskup Franjo Ergelski, prvi u nizu zagrebačkih biskupa s imenom Franjo, zaustavio je svojim pismom prije više od 350 godina tiskanje Kašićeva prijevoda Svetoga pisma na hrvatski. Peti pak u nizu zagrebačkih biskupa i nadbiskupa imenom Franjo, naime Franjo kardinal Kuharić, napisao je popratno slovo Kašićevoj Bibliji, koja je izišla u jubilejskoj svetoj 2000. godini. Zagrebački pak teolozi dali su presudni doprinos objavljivanju Kašićeve Biblije. Iz Zagreba je bio krenuo 1633. poticaj (biskup Franjo Ergelski) da se zaustavi ti-

¹ Petar BAŠIĆ, »Die Handschriften«, u: Versio Illyrica Selecta, seu Declaratio Vulgatae Editionis Latinae. Bartholomaei Cassij Curictensis e Societate Iesu Professi, ac Sacerdotis Theologi. Ex mandato Sacrae Congregationis de propag: Fide. Anno 1625. ediderunt Hans Rothe et Christian Hannick e codicibus manuscriptis transtulerunt Petar Bašić et Julije Derossi et Zlata Derossi curis elaboravit atque apparatu critico instruxit Petar Bašić. Kommentare. Woerterverzeichnis. 2000 Ferdinand Schoeningh. Paderborn. Muenchen. Wien. Zuerich., 7–58.

² Die Herausgeber, Vorwort, Versio Illyrica Selecta, *nav. dj.*, 2000., str. IX–X.

³ Ivan GOLUB, »Kašićs Uebersetzung und die biblische Vorlage, Versio Illyrica Selecta«, 1999., 91–98.

⁴ Ivan GOLUB, »Quellen zur Bibel Kašićs im Archiv des Heiligen Offiziums«, *nav. dj.*, 131–196.

skanje Kašićeve Biblije. U Zagrebu je 1978. utanačeno (prof. R. Olesch i ja) da se hrvatska Biblija Bartola Kašića tiska kao hrvatski protoprijevod Svetog pisma. Igre Božje providnosti. Ili ispravci povijesnih nedaća. Deus ludens.

U Zagrebu 18. listopada 2000. Sv. Luka Evanđelist.

Izvori

Izvore popraćujem kritičkim aparatom i povijesnim komentarom. Kritički aparat obilježen je slovima a povijesni komentar brojkama. Slovo uz određenu riječ u matičnom tekstu upućuje na inačicu ili primjedbu označenu tim istim slovom u kritičkom aparatu. Primjedba pak ili inačica nekad se tiče one riječi matičnog teksta koja je obilježena odnosnim slovom, a nekad se tiče riječi koja slijedi iza slovom označene riječi, već prema naravi stvari da li se radi o ispravku, dodatku, promjeni grafije, mogućem čitanju nečitljivog ili oštećenog mjesta. Povijesni pak komentar obaviještava o nekim osobama koje se u tekstu spominju i razjašnjava kontekst. Stranice odnosno listovi izvornika označeni su u samom tekstu u obloj zagradi.

Odluka od 23. lipnja 1633.

kojom papa Urban VIII. na traženje biskupa zagrebačkoga nalaže da se odgodi tiskanje Kašićeve Biblije dok Kongregacija Svetog Oficija drugačije ne odredi.

Arhiv Svete Kongregacije za nauk vjere, Vatikanski Grad,

Decreta facta in Congregationibus Sanctae Romanae Universalis Inquisitionis, Decreti 1633.

Index Decretorum Anni 1633.^a

(f. 23) Liber Testamenti noui imprimendus lingua Illyrica 107

(f. 105r) Feria V. die XXIII Junij MDCXXXIII

Fuit Congregatio Sancti Officii in Palatio Apostolico Montis Quirinalis, coram Sanctissimo D. N. D. Urbano diuina Prouidentia Papa VIII. ac^b DD. Cardi-

^a Kazalo ima vlastitu folijaciju ispisanu olovkom a same Odluke na koje se Kazalo odnosi imaju svoju tintom pisanu folijaciju.

^b Slijede izjedena i ispala slova koja su zacijelo bila Eminentissimis et Reuerendissimis.

nalibus Asculano,⁵ Bentiuoglio,⁶ S. Honuphrij,⁷ S. Sixti,⁸ Gineto⁹ Cremonensi¹⁰ Generalibus Inquisitoribus RR PP DD Commissario Generali, Assessore S. Officii in qua propositae fuere causae infrascriptae, quas in notam sumpsit D. Assessor, et mihi Notario tradidit, uidelicet

⁵ »Asculus« ide u red »pučkih« imena koja su nosili pojedini kardinali (»Cognomina, quibus nonnulli S.R.E. Cardinales 'vulgaliter' nuncupantur«). Poznati su ne pod svojim osobnim imenom nego pod, da tako reknemo, kardinalskim nadimkom. Tako je »Asculus« takovo ime za kardinala Felix Centinusa, generalnog prokuratora Franjevaca konventualaca, umrlog u Macerati 24. siječnja 1641. u 79. godini života. (Gauchart, Patritius, Hierarchia Chatolica Medii et Recentioris Aevi, vol. IV, Monasterii 1935., str. 57).

⁶ Guido Bentivoglio rodio se u Ferrari 4. listopada 1579. Učenik je Galileja Galileija. Prijatelj Baroniusa, stupa protureformacije na polju povijesti i Bellarmina, stupa protureformacije na polju teologije. Nuncij je u Flandriji i Parizu. Stvoren kardinalom 1621. Uživa povjerenje rimskog dvora. Glava je inkvizicije »capo della Inquisizione« do smrti 7. listopada 1644. Kao glava inkvizicije potpisao je osudu Galileja Galileija, svog nekoć učitelja. Savjetnik i osobni prijatelj pape Urbana VIII. Vjerojatno bi bio i njegov nasljednik da nije umro u konklavama gdje se birao papa nakon smrti Urbana VIII. Pisac je djela »Della guera di Fiandra (1559–1607)«, Colonia 1632.–1636. u dvanaest knjiga. Njegovo je djelo »Relazioni in tempo delle sue nunziature«, Anversa 1629. Osobito je slavan zbog djela »Memorie« (1642.), koje je mnogo puta ponovno izdavano. U njemu, na način memoarske proze, živo crta život rimskog dvora. Tim djelom se svrstao u red najboljih pisaca svoga vremena. Tko zna da li u njemu dodiruje i pitanje Kašićeve Biblije? (Santovito, Emma, Bentivoglio, Enciclopedia Cattolica, Città del Vaticano, vol. II, stupac 1359–1361; G.P., Pilotti, Bentivoglio Guido, Enciclopedia Italiana, sv. VI, Rim 1949., str. 658).

⁷ Kardinal naveden ne imenom nego nazivom crkve koju kao kardinal ima u Rimu kao svoju naslovnu crkvu, ovdje konkretno crkvu sv. Onofrija. U to doba je naslovnik te crkve kardinal Antonio, stariji, Barberini i to od 1624. do 1637. (Gauchart, Hierarchia Catholica, nav. dj., str. 42).

⁸ Naslovnik crkve Sv. Siksta je kardinal Augustinus Oregius. (Gauchart, Hierarchia Catholica, nav. dj., 24,50).

⁹ Marzio Ginetti rodio se u Velletriju 6. travnja 1585. Kao kardinal bio je vikar za Rim i to petorice papa. Bio je prisni prijatelj »amicissimo« Urbana VIII. Umrlo je u Rimu 1. ožujka 1671. (Angelo Ferrari, Ginetto Marzio, Enciclopedia Cattolica, Città del Vaticano, sv. VI, stupac 397–398.)

¹⁰ Cremona je također pučki naziv za jednog kardinala. Ovdje konkretno za kardinala Desiderija Scagliu. Rođen je u Cremoni, potječe iz Brescie, dominikanac. Za Klementa VIII. je inkvizitor. Pavao V. ga unapređuje u »commissario del S. Uffizio«. Stvoren je kardinalom 11. siječnja 1621. Izabran za biskupa Melfija 17. ožujka 1621., prešao u Como 14. studenoga 1622. »Cammerario del S. Coleggio« za 1632. U kardinalskom naslovu ima baziliku sv. Klementa. Umrlo u Rimu 21. kolovoza 1639. (Gauchart, Hierarchia Catholica, nav. dj., str. 14–15; G. Moroni, Dizionario di erudizione storico-ecclesiastica, Venezia 1853., sv. LXII, str. 50–51.)

(f. 107r) *Episcopi Zagabriensis¹¹ petentis^c impediri impressionem Testamenti noui in lingua Illyrica uernacula donec recipiantur debitaе informationes. Lecto memoriali Sanctissimus mandauit supersederi in huiusmodi impressione donec aliter ab hac Sacra Congregatione ordinatum fuerit.*

^c *dalje prekrizeno expediri.*

¹¹ U to doba je zagrebačkim biskupom Franjo I. Ergelski, Erghelius, Ergely, Hasanović i to od 1629. do 1637. (Gauchat, *Hierarchia Catholica*, nav. dj., str. 375).

Franjo Ergelski Hasanović, sin je pokrštenog muslimana. Očinsko prezime Hasanović promijenio je s Ergelius, Ergelski. Godine 1577. postaje zagrebačkim kanonikom, 1599. prepoštom Prvostolnog Kaptola i generalnim vikarom, 1605. bosanskim biskupom, 1607. pečujskim biskupom, 1608. vesprimskim biskupom. Svjedoci u informativnom procesu njegovog imenovanja zagrebačkim biskupom bili su Ivan Tomko Mrnavić i Martin Bogdan. A za zagrebačkog biskupa ga je preporučio apostolski nuncij u Beču de Torres, kao čovjeka koji se kroz dvadeset godina biskupske službe pokazao pobožnim i vjernim katoličkoj vjeri. Zagrebačkim biskupom imenovan je 1628. a Rim ga je potvrdio 17. prosinca 1629. Vikarom »in spiritualibus« bio mu je Ivan Tomko Mrnavić, pomoćni biskup. Kao takav Mrnavić će posvetiti 1632. nakon požara obnovljenu i barokiziranu zagrebačku katedralu. On je posvetio i crkvu sv. Jeronima u Rimu 1634.

Biskup Ergelski imenovao je 1632. Ivana Tomka Mrnavića kanonikom lektorom Prvostolnog kaptola u Zagrebu i kao takav je u Zagrebu rezidirao i na tom je položaju odnosno službi bio do svoje smrti 1637. Ergelski je sazvao dvije biskupijske sinode. Prva je sazvana za 5. listopada 1630. Druga je održana od 19. do 21. lipnja 1634. Raspravljalo se o uzdržavanju sjemeništa i o zagrebačkom obredu. Zagrebačka Sinoda nije htjela prihvatiti zaključke Pazmanove ugarske sinode koja je bila odredila da se zagrebački obred ima dokinuti. Sada pak ostrogonski primas nije htio potvrditi zaključke zagrebačke sinode. Obadvije su se strane obratile papi. Urban VIII. je breveom od 28. rujna 1636. odbacio zaključke zagrebačke sinode i naložio da se mora prihvatiti rimski misal i brevijar. Biskup ergelski je proglasio odluku Urbana VIII. 20. studenoga iste godine te naredio da se u roku od mjesec dana mora sprovesti rimski obred namjesto zagrebačkoga. Kako nije bilo rimskog misala ni brevijara rok je produljen do 1637. Biskup Ergelski se ponovno obraća papi da se promijeni odluka o dokidanju zagrebačkog obreda, no dočekao je prije smrti nego odgovor iz Rima. Biskup Ergelski napisao je 1634. za Svetu Stolicu izvješće o stanju biskupije koje je u Rim odnio njegov pomoćni inače bosanski biskup Ivan Tomko Mrnavić. Ergelski je osnovao katedru teologije na Griču. Početkom 1634. položio je zakladnu svotu od 1000 forinta za jednog profesora moralne teologije. Već akademske 1633./34., uspostavljena je katedra u Kolegiju s prvim profesorom Grgurom Fretschem iz Cosenze. Bio je to početak prvog javnog višeg studija. Biskup Franjo Ergelski umro je 11. travnja 1637. u dobi od 81 godine. (Arhiv Nadbiskupije zagrebačke, Ljudevit Ivančan, Podaci o zagrebačkim kanonicima, sv. II., str. 417–420, 516–519; Josip Buturac, Zagrebački biskupi i nadbiskupi 1094–1944., Kulturno poviestni Zbornik Zagrebačke Nadbiskupije u spomen 850. godišnjice osnutka, Zagreb 1944., str. 50–51; Mijo Korade, Franjo Ergelski 1628–1637, u: Zagrebački biskupi i nadbiskupi, Zagreb, 1995., str. 307–313; Andrija Lukinović, Zagreb – devetstoljetna biskupija, Zagreb 1955., str. 195–197).

Pismo biskupa zagrebačkoga Svetom Oficiju kojim traži da se odloži pot-hvat oko tiskanja Kašićevog Novog zavjeta dok se ne dobe potrebna obavi-ještenja od biskupa, svjetovnog i redovničkog svećenstva stručnjaka za materinski jezik jer se radi o interesu cijele nacije a ne samo dubrovačke biskupije, i predmnijeva da bi tiskanje Kašićevog Novog zavjeta nanijelo više štete nego koristi. Prijepis.

Arhiv Svete Kongregacije za nauk vjere, Vatikanski Grad. Censuvae Librum ab Anno 1626 ad Annum 1640.

Signatura: L 1098

(f. 76r) Eminentissimi e Reverendissimi Signori

Il Vescouo di Zagabria¹² in Croatia hauendo inteso, che Monsignore Arciuescouo di Ragusa tratta sia stampato il testamento nuouo tutto tradotto à sua istanza in lingua Illirica uernacula, Dialecto, e pronuntia Ragusea differente da gl'altri, e con caratteri latini. Supplica riuerentemente l'Eminenze loro si compiacchino di far soprasedere in questo negotio di tanta importanza, et ordinare, che, se piglino prima le douute, e necessarie informationi dalli Vescoui Nationali interessati, e dalli Regolari di S. Domenico e S. Francesco in Dalmatia, Bosna, Croatia, e Bosna Argentina periti della lingua Illirica materna, trattandosi in questo dell'interesse di tutta la Natione tanto numerosa sparsa per tanti Regni, e Prouincie d'Europa, non d'una sol diocesi di Ragusa; Perche l'Eminenze Vo-

¹² Pismo zagrebačkog biskupa koje je pročitano i raspravljeno na sjednici Svetog Oficija u papinskom dvoru na Kvirinalu u prisutnosti samog Urbana VIII. nalazi se u Arhivu Svete kongregacije za nauk vjere, Vatikanski grad, Censurae Librorum Ab, Anno 1626 Ad Annum 1640, L. 1098, f. 76r i f. 77v.

Pismo je prijepis sačinjen očito za sjednicu Kongregacije Svetog Oficija i to skraćen ili čak sažet prijepis. Ne sadrži običajni uvodni sloj kao niti završni uljudni sloj. Sadrži samo samu srž sadržaja pisma. U Kongregaciji za širenje vjere kardinal izvjestitelj o pismu, dopisu za generalne sjednice ili tajnik Propagande za posebne sjednice skratio bi, sažeo ili na bitno sveo pismo i tako ga predstavio kardinalima i drugim prisutnima na sjednici. Ako je isti postupak postojao i u Kongregaciji sv. Oficija, a to nije isključeno jer se radi o rimskim kongregacijama, pismo zagrebačkog biskupa je samo srž izvornika, ili skraćeni, odnosno sažeti izvornik pisma. To što pismo ne počinje s prvim nego s trećim licem, što na kraju nema potpisa, što ne počinje s »Ja« i ne završava potpisom zagrebačkog biskupa, upućuje na to da se radi o skraćenom pismu. Predmnijevam da je skraćenje izostavilo običajnosti udvornosti kod pisanja pisama a sržni sadržaj da je doslovce obuhvatilo odnosno prenijelo upravo zbog naravi sadržaja koji jednom strancu izvjestitelju ne dopušta odstupanja pri kraćenju kako ne bi iznevjerio sam sadržaj. U arhivu Kongregacije za širenje vjere čuvaju se »Scritture originali riferite nelle Cognregazioni generali«. Da li se slično negdje u arhivu Sv. Oficija čuvaju također izvornici pisama izvješćenih na sjednicama?

stre troueranno charamente^d non esser necessario di stampar detta traduzione, anzi che apporterà più danno, che utile, come hanno fatto simili uersioni per altre Nationi. Che il tutto etc.

(f. 77v) ^cAlla Sacra Congregatione del Sant'Offitio

Per

Il Vescouo di Zagabria^c

^f23, Junij 1633. Sanctissimus mandauit in foc negotio^{fa} impressionis testamenti noui in lingua Illyrica supersederi donec aliter ab hac Sacra congregatione ordinatum fuerit.^f

^gPrima Iulij 1633 Ego Notarius de mandato etc. accessi ad Monsignore R.D. Ingoli^h Secretario Congregationis de propaganda fideⁱ in Palatio Cancellariae Apostolicae Vrbs,^j ^keumdemque^k ^lalloqui^l ^mde his^m ac significari super Decretum Sanctissimi ⁿeademⁿ impediens impressionem testamenti noui in lingua Illyrica, qui dixit se prompte obtemperaturus mandatis Sanctissimi Domini ^oet his^o ^pea^p addit huiusmodi negotium inscia Congregatione se non tractaturus. Etc.^g

^d očito mjesto chiaramente.

^{e-c} istom rukom kojom je napisan prijepis pisma.

^{f-f} drugom rukom.

^{fa} dalje prekríženo supersederi

^{g-g} istom drugom rukom.

^h dalje prekríženo seg

ⁱ dalje prekrížena nečitljiva slova.

^j dalje prekrížena nečitljiva slova.

^{k-k} moje čitanje, a čitanje arhiviste Innocenza Mariani emendari.

^{l-l} moje čitanje, a čitanje arhiviste Marianija alloquatenis, dalje prekríženo fe.

^{m-m} dvojbena čitanje.

ⁿ⁻ⁿ moje čitanje, a čitanje arhiviste Marianija modo.

^{o-o} dvojbena čitanje, i slijedi nečitljiva riječ.

^{p-p} moje dvojbena čitanje, a čitanje arhiviste Marianija je ci.

Zusammenfassung

Brief des Zagreber Bischofs an das Hl. Offizium, das Drucken von Kašićs Neuem Testament zu verschieben. Vielleicht wurde er in der ersten Haelfte des Jahres 1633 geschrieben. Warum verlangte der Bischof von Zagreb das Aussetzen des Drucks der Kašić-Bibel? Die Gruende fuhrte er in dem Brief, in der Eingaben, die auf der Sitzung vor dem Papst verlesen wurde. Die Abschrift der Eingabe befindet sich im Band »Censurae librorum ab anno 1626 ad annum 1640«, im Archiv der Kongregation fuer die Glaubenslehre unter der Signatur L 1098. Hier moechte ich nur anmerken, dass es sich um Bischof Franjo Ergelski handelt, dass er im Brief, d. h. in der Eingabe sagt, er habe erfahren, dass der Erzbischof von Dubrovnik sich um den Druck des Neuen Testaments in der lebenden kroatischen Sprache bemuehe, in dem Dialekt und der Aussprache von Dubrovnik, der sich von anderen Dialekten unterscheide und dazu noch mit lateinischen Buchstaben; dass es sich um eine Sache von grosser Bedeutung handele, deswegen man zuvor Auskuenfte bekommen muesse von den nationalen Bischoefen und Ordensleuten aus Dalmatien, Bosnien, Kroatien und Bosna Argentina, die der kroatischen Muttersprache maechtig seien; dass es sich um das Interesse einer Nation handele, die zerstreut sei ueber so viele Koenigreiche und Laender Europas und nicht das Interesse nur einer, der Dubrovniker Dioezese; dass es sich herausstellen werde, dass das Drucken der (Kašić-)Uebersetzung mehr Schaden als Nutzen bringen werde. Das hoerte Urban VIII, auf Grundlage dessen traf er die Entscheidung. Er erfuellte wirklich das Verlangen des Zagreber Bischofs. Bislang gab es verschiedene Vermutungen darueber, wer den Druck der Kašić-Uebersetzung vereitelt habe. Man ahnte bei weitem nicht, dass dies der Zagreber Bischof war. Wahrlich, bei dieser Vereitelung war nicht nur ein Mensch am Werk. Man darf nicht vergessen, dass der Zagreber Bischof aus dem kajkavischen Zagreb schreibt. Ihn beunruhigt die Uebersetzung der Hl. Schrift in eine Sprache, die in seinem Zagreb und im Bistum herum nicht gesprochen wird. Das war das Aufeinandertreffen des kajkavischen und des »bosnischen« Dialekts. Man muss erkennen, dass der Bischof von Zagreb das Wesen der Sache erahnt hat. Er hatte erkannt, dass es sich um das Postulieren eines Dialektes als allgemeinen Dialekt handelt, also um das Schaffen eines Standards oder, mit groberen Worten, das Aufdraengen eines Dialektes, einer Mundart, anderen, die ihre eigene Mundart haben. Der Bischof von Zagreb, Franjo I. Ergelski, hat mit seinem Brief an die Kongregation des Hl. Offiziums vor etwa 350 Jahren die Arbeit am Druck der Kašić-Uebersetzung der Hl. Schrift ins Kroatische eingestellt. Der fuenfte in der Reihe der Zagreber Bischoefe und Erzbischoefe auch mit Namen Franjo, naemlich Franjo V. Kardinal Kuharić, hat das Begleitwort zur Kašić-Bibel geschrieben, die in der Reihe »Biblia Slavica« (1999, 2000 Ferdinand Schoeningh, Paderborn, Muenchen, Wien, Zuerich) erschien. In Zagreb 1978 fasste Reinhold Olesch im Zusammenwirken mit mir den Plan, dieses Hauptwerk kroatischer Froemmigkeit und Sprache ans Licht zu Bringen. Spiele von Gottes Vorsehung. Deus ludens!